

De första germanerna.

Ett genmäle av

T. E. Karsten.

Mitt år 1928 hos Walter de Gruyter i Berlin och Leipzig utgivna arbete »Die Germanen. Eine Einführung in die Geschichte ihrer Sprache und Kultur» hade på förslag av mig bl. a. även tillställts den i Helsingfors utkommande tidskriften »Finskt Museum» för att bekantgöras bland Finlands arkeologer och arkeologiskt intresserade allmänhet. Dr A. Nordling hade av tidskriftens Redaktion fått i uppdrag att lämna en »kort anmälan» av arbetet. Denna »anmälan» inlämnades sedermera den sista oktober 1929 och utkom i april 1930 från trycket. Men den hade ej ens formen av en anmälan. Den ger sina läsare ej ens en antydning om arbetets innehåll som helhet utan sysselsätter sig i huvudsak med ett enskilt avsnitt i arbetet: en som inledning till kap. IV (»Die germanische Ursprache und unsere Quellen ihrer Erkenntnis») införd kortare behandling av frågan om grundbetingelserna för den s. k. germanska ljudskridningen (vissa indoeuropeiska konsonantseriers förändringar i urgermanskan: jmf. t. ex. lat. *pater*: sv. *fader*, lat. *videre* 'se': sv. *veta*), en av de företeelser, som mer än andra påtryckt de germanska språken deras särprägel.

I mina »Germanen» gav jag först en kortfattad översikt av frågans tidigare skede: av de tvenne förklaringsprinciper som här komma i betraktande. En del forskare se i företeelsen en rent interngermansk fråga och förklara den ur de germanska språkens egen karaktär. Andra tro sig kunna lösa densamma blott så, att de låta den interna utvecklingen ytterst vara framkallad av s. k. språkblandning. De antaga att något främmande urinbyggarfolk assimilerat sig med de sannolikt söderifrån invandrande indoeuropeerna och bl. a. övertagit deras språk, dock så, att det vid sin användning och framförallt sitt uttal av detta bibehållit en del av sina förra språkegenheter. Till ingendera av dessa förklaringsgrunder har jag helt kunnat ansluta mig. Angående den enbart interngermanska förklaringen framhåller jag

(»Germanen» sid. 124), att det bland den germanska ljudskridningens processer finnes särskilt *en*: förskjutningen av medior (*b, d, g*) till *tenuis* (*p, t, k*), som svårligen låte förklara sig på intern-germansk grund. Jag hänvisar till det slående fallet lat. *videre* 'se' = got. *vitan*, sv. *veta*, däri således ett mellan tonande ljud (vokaler) stående *d*, i strid mot all regelrätt fonetisk utveckling, blivit ett (tonlöst) *t*. Om språkblandningsförklaringen (den s. k. substratteorien) yttrar jag sid. 124 som mitt slutomdöme, att det av särskilda författare förutsatta främmande inflytandet vid den germanska ljudskridningen starkt överdrivits och att det tillsvidare ej ens kunde bli fråga om verkliga bevis. Men indicier för språkförändringar framkallade av språkblandning finnes. Särskilt i de öster om Östersjön talade nysvenska allmoges dialekterna låte sådana påvisa sig i ett avsevärt antal fall. Man kunde därför ej undgå att allvarligt överväga möjligheten av språkblandning även i fråga om urgermanskan.

Jag övergår till Nordlings kritik av mina uttalanden. »Några språkforskare framhålla — säger han — nästan som en bevisad sanning att urgermanerna voro infödingsstammar som nödortföttigt hade lärt sig ett ieur. språk.» Som företrädare för denna uppfattning åberopar han till en början fransmannen A. Meillet och uppställer så frågan: »Vilken var då den allmänna karaktären hos det äldsta indoeuropeiska germanspråket, och vilka voro dessa för indoeuropeiskan främmande drag som särskilt starkt i germanskan röja urförfädernas icke-ieur. språk. Jag meddelar här — fortsätter han — några anmärkningar till framställningen i dessa punkter i ett av de senaste arbetena, prof. T. E. Karstens bok »Die Germanen». Jag ansluter ett par anmärkningar till hans paralleller från Finland och Baltikum och hans uttalanden om dessa länders äldsta germanstammar samt ytterligare ett par uttalanden av allmännare art. Siffrorna i parentes hänvisa till sida och rad hos Karsten».

Nordling utgår således från *mitt* arbete och föreger sig vilja kritisera detta, och en läsare, som ej har mitt arbete uppslaget och punkt för punkt kontrollerar hans kritik, kan ej tro annat än att hans referat gäller min ståndpunkt och är korrekt. Referatet är emellertid så föga korrekt, att jag måste fråga mig, huru det kan ha utgått från en vetenskapligt skolad författare. Han citerar *mig*, men vad han kritiserar är den s. k. substratteorien i dess extremaste form, sådan den framlagts hos en Meillet och Feist. Den icke oväsentliga skillnaden mellan *deras* (även sinsemellan rätt starkt avvikande) uttalanden och *mitt*, som egentligen skulle kritiseras, antydes ej ens. Att en skillnad i uppfattning existerar — i en arkeologisk tidskrift är det ej lämpligt att ingå på detaljer — framgår även av den kritik, som

Meillet och norrmannen A. Sommerfelt (som ansluter sig till Meillet) i sina rescensioner av min Germanen-bok¹ riktat mot vissa mina uttalanden i substrat-frågan. Enligt *min* framställning voro urgermanerna visst inga »infödings-stammar som nödortföttigt lärt sig ett ieur. språk». S. 53 i »Die Germanen» läser man att de framtida germanerna väl knappt ännu under perioden för sina närmare geografiska förbindelser med de språkbesläktade grannstammarna utvecklat någon utpräglad egenart: de bildade då väl blott ett antal ömsesidigt besläktade småstammar inom den indoeuropeiska språkgruppen [här kursiverat]. En särskild germansk folkindividualitet kan knappast ha uppkommit förrän indoeuropeerna framskjutit sina nordliga gränslinjer så långt att de uppnått sina historiska boplatser centra vid Östersjön och Nordsjön. Här stötte de, som man kan förmoda (»wie man mutmassen darf»)², på en autokton urbefolkning, som de med tiden i sig upptogo, och så uppstår här en komplex av stammar, vilka vi senare tillägga det germanska kollektivnamnet och vilkas språk, utan att taga skada av all nybildning och all påverkan från de inföddas sida, väsentligen blir indoeuropeiskt. Enligt *min* uppfattning äro germanerna således till sina normgivande huvudbeståndsdelar indoeuropeer, ej blott till språket utan sannolikt även till rasen. Rasfrågan är dock oklar — detta medges. Det är möjligt att de infödda elementen varit talrikare än jag förutsatt³. Men steget från ett sådant medgivande

¹ Bulletin de la Soc. de Lingu. de Paris, tom 29, s. 163—166 resp. Maal og minne 1929, (Oslo), s. 62—64.

² Jag uttalar detta alltså blott som en förmodan, icke — som det hos Nordling heter — »nästan som en bevisad sanning».

³ I denna punkt hänvisar jag till Hellquist, Det svenska ordförrådets ålder och ursprung I, s. 133. Här åberopas amerikanaren Hempls (redan år 1898 uttalade) klander av Hirt därför att denne utgått från att de indoeuropeiska erövrarna utgjort en jämförelsevis ringa skara, medan å andra sidan deras språkliga inverkan på de underkuvade enligt Hirt skulle ha blivit lika djupgående som om de uppträtt i betydande massor. Härtill må rättvisligen anmärkas att Hirt i sin allra nyaste behandling av frågan (Indogermanische Grammatik, I, s. 62 ff.) icke alls uttalar sig om numerären vare sig hos erövrarna eller den underkuvade befolkningen. För egen del ville jag härtill hava sagt att man i vår tid dock kan iakttaga, huru en till numerären alldeles obetydlig, men kulturellt och socialt inflytelserik överklass med tiden väsentligen även överför sitt språk på de lägre folklagren: våra svenska allmogedialekter äro såväl i Finland som i Sverge i utdöende och ersättas av en blandning mellan dialekt och bildat högsvenskt talspråk. Som huvudfaktorer vid denna process tjäna kyrkan, folkskolan och den lägre administrationen, som träder i omedelbar kontakt med allmogen. Skriftspråket kommer i andra rummet, ty detta talas av ingen. Man jämföre härtill även en mig nyss tillsänd skrift: B. Collinder, Småbidrag till den sociologiska lingvistikens (Nysvenska studier 1930). De segrande indoeuropeerna kunna m. a. o. även som minoritet under längre tidrymd tänkas hava påtvungit de underkuvade sitt språk, om också blott i något förändrad form.

till det tvärsäkra och starkt överdrivande postulat, som Nordling tillskriver mig och där germanerna identifieras med icke-indoeuropeiska infödningsstammar, är mycket långt.

Nordling övergår så i detalj till de för indoeuropeiskan främmande drag, som särskilt starkt i germanskan skulle röja »urförfädernas icke-ieur. språk». Han menar att jag och andra skulle lägga stor vikt på en del i germanskan genomförda konsonantförändringar (den s. k. ljudskridningen), men att vi skulle förbise eller underskatta t. ex. den märkliga ålderdomlighet, som de germanska språken förete i rotvokalens växling (det s. k. avljudet). Så långt klandret gäller mig, bevisar det blott att Nordling ej känner den forskning han kritiserar. Såväl i mina »Germanen» (se s. 186 ff.) som redan i mitt år 1915 utgivna arbete »Germanisch-finnische Lehnwortstudien» (se s. 193) framhåller jag på grundval av de äldsta germanska lånorden hos finnarna, i rak motsats till vad Nordling tillvitar mig, att östersjögermanerna bevarat viktiga drag av det indoeuropeiska språkstadiet oförändrade ända inemot den kristna tidsräkningens början, alltså betydligt längre än man förr varit benägen antaga. Förändringarna av de ieur. *b*, *d*, *g*-ljuden till germanska *p*, *t*, *k*-ljud och av de ieur. *p*, *t*, *k*-ljuden till germanska *f*, *th*, *h*-ljud visa sig genom dessa lånord vara definitivt genomförda först i särspråklig tid: sedan den germanska expansionen redan nått Östersjöns östra kusttrakter¹, icke redan — såsom man förr lärde — i ett dimdunkelt förhistoriskt urhem, som de germanska stammarna skulle innehaft någon gång före sin splittring åt skilda håll. Och om denna länge jämförelsevis väl konserverade indoeuropeiska språkform ha de östersjögermanska språken enligt *min* framställning (se »Die Germanen» s. 188) kvarlämnat goda

¹ Detta är en av huvudteserna i mitt arbete »Germanisch-finnische Lehnwortstudien», och den åtnjuter i huvudsak rätt allmän tilltro. Det nyaste utländska fackmannauttalandet i frågan göres av österrikaren Ernst Schwarz i arbetet »Die Frage der slawischen Landnahmezeit in Ostgermanien. Ein kritischer Überblick des derzeitigen Forschungsstandes» (Sonderabdruck aus den Mitteilungen des österreichischen Instituts für Geschichtsforschung, Band XLIII, Innsbruck, Universitäts-Verlag Wagner 1929), s. 237, 240. Schwarz stöder mitt på de finska lånorden grundade antagande av en jämförelsevis sent (kort före Krist. föd.) genomförd germansk ljudskridning medels en del intressanta, delvis redan av andra författare så tydda tysk-slaviska ortnamnsformer: Danzig (pol. Gdansk < *Gudaniska), Gdingen (pol. Gdynia), Graudenz (pol. Grudziadz) < got. folknamnet *Greudungōs (*Greutung*). De två förstnämnda namnen innehålla det gotiska folknamnet *Gudans (> *Gutans*) i en form som ligger före mediaförskjutningen. Samma icke-förskjutna form av detta urgamla stamnamn ha vi i det lit. *Gudai* = got. *Gutōs*. Hermann Jacobsohns försök (Zs. f. d. Altert. bd 66, 229) att förklara den litauiska formen ur ett finskt paradigm: nom. sg. *gudas, plur. *gutaat är hopplöst ohållbart: den finska formen skulle lytt *kudas plur. *kutaat och skulle givit ett lit. *kudai.

vittnesbörd även i sin vokalism. Detta framgår åter av de finska lånorden. Och vad det av Nordling alldeles särskilt understrukna indoeuropeiska avljudet beträffar, har jag med stöd av ännämnda finska lånord framhållit även detta som synnerligen väl konserverat hos östersjögermanerna (se mina »Germanisch-finnische Lehnwortstudien» s. 195). Nordlings åberopande av dessa ålderdomligheter äro, för så vitt de skola motbevisa mig, ett slag i luften. Jag har blott icke förnekat utan tvärtom själv framhävt dem.

Men trots dessa och andra påtagliga arkaismer har urgermanskan dock omsider (sannolikt först något århundrade före Kristus) genomfört den ovan nämnda radikala omvälvningen av nästan hela det ieur. konsonantsystemet, och då denna hittills — trots ivriga försök — på enbart intern väg icke kunnat tillfredsställande förklaras, har jag, med hänvisning till tidigare uttalanden i frågan, diskuterat möjligheten av att lösa gåtan på grund av något främmande språkinflytande. Och märkas må att jag, i motsats till vad man av Nordlings kritik måste sluta, härvid icke framträtt med bestämda påståenden. Men talrika ur nutida språk hämtade paralleller stöda antagandet av språkblandning även för urgermanskan och jag har tillåtit mig att öka dessa paralleller med ett antal exempel från ett nutida germanskt språkområde: de öster om Östersjön talade svenska allmogemålen, vilkas ljudförhållanden jag i sådant avseende särskilt iakttagit.

Såsom jag i mina »Germanen» och även här redan framhållit, anser jag substratteorien för urgermanskans vidkommande ej ens med de nya fakta jag meddelat från östsvenskt språkområde bragt till vetenskaplig evidens. Men den är en förklaringsgrund, som med hänsyn till de ovan omtalade parallellerna ligger synnerligen nära, och alla försök att blankt avföra den från diskussionen äro — i likhet med det sista av Nordling — dömda att misslyckas, ty alla de raser och stammar, vilka i historisk tid under längre tidrymder sammanlevat, ha — där de vetenskapligt iakttagits — i olika avseenden, till rasförhållanden, kultur och språk, bevisligen påverkat varandra. I fråga om urgermanskan ligger osäkerhetsmomentet däri, att rasförhållandena i det äldsta Nordeuropa än så länge äro mycket dunkla, och främst däri, att vi intet veta om språket hos det av arkeologerna förutsatta urfolk, som här skulle blandat sig med indoeuropeerna.

Men trots all den osäkerhet, som ännu vidlåder den indoeuropeiska och urgermanska substratteorien, hör en god del av samtidens främsta språkforskare till dess mer eller mindre övertygade anhängare. Då Nordling med sådan iver särskilt angriper fransmannen Meillet — såsom känt ett namn av rang i vår nutida språkforskning — och

då man å tysk sida helt nyligen insinuerat¹ att dennes uttalanden i den germanska substratfrågan varit påverkade av världskriget och avsedda att nedsätta den germanska rasen, saknar det ej sitt intresse att undersöka, huru auktoritativa tyska språkforskare förr och nu förhålla sig till problemet. En jämförande tysk språkforskare i ungefär samma ledande ställning och av samma auktoritet som Meillet i Paris var den år 1919 avlidne Leipzigerprofessorn Karl Brugmann. I dennes stora verk »Grundriss der vergleichenden Grammatik der indogermanischen Sprachen» Band I, 2. uppl. (Strassburg 1897) finner man sida 26 följande uttalande i substratfrågan:

»Bei der Betrachtung der Differenzierung der idg. Ursprache haben wir bisher nur von Neuerungen gesprochen, die die Indogermanen im Verkehr mit Indogermanen vorgenommen haben. Das Problem wird aber verwickelter und schwieriger durch Folgendes. Es ist, wenn auch nicht streng beweisbar, doch wahrscheinlich, dass die Indogermanen, wie in jüngeren Zeiten, so auch schon bei ihrer ersten Ausbreitung über Mittel- und Osteuropa und Vorderasien in *einigen Gebieten* [här kursiverat] eine Urbevölkerung vorfanden, die sie nicht einfach ausrotteten sondern sich nur unterwarfen und die die Sprache des Siegers annahm. Bei dieser Sprachmischung wird nun die idg. Sprechweise nicht intakt geblieben sein. Für Laute, die der Sprache der Unterworfenen abgingen, wurden von diesen die nächstverwandten ihres eignen Idioms substituiert, und diese Laute gingen auf die Indogermanen selbst über. So können z. B. die östlichen Völker, die die *k*-Laute in *Zischlaute* verwandelten, die sogen. *satem*-Stämme, diese Spiranten von Stämmen fremder Rasse überkommen haben, in deren Gebieten sie eine Zeit lang hausten und die sie sich assimilierten. Ebenso die Urarier ihre *a*-Vocale statt der ursprünglichen *e*- und *o*-Vokale. Nahe liegt auch die Vermutung, dass den Armeniern und den meisten europäischen Stämmen ihre gebundene Betonung durch Sprachmischung von Ureinwohnern zugekommen ist in ähnlicher Weise, wie später z. B. die Čechen ihre Anfangsbetonung von den Germanen entlehnten »

Jag har in extenso återgivit Brugmanns framställning, emedan den i min germanbok företrädde ståndpunkten till sin principiella del närmast sammanfaller med denna. Som vi se, utgår även B. från att det blott var å vissa av sina del- eller gränsområden, å vilka indogermanerna stötte i hop med en autokton befolkning, och i likhet med Brugmann ifråga om čecherna antar jag att det främmande språkinflytandet på germanernas urförfäder kanske främst gjort sig gällande inom aksentuationen och bl. a. framkallat den germanska starktonen. Andra tyska språkforskare ha ännu bestämdare uttalat sig i denna riktning, därtill med särskild hänsyn till germanerna och med ingående motivering. Så Friedrich Kauffmann i det stora och förtjänst-

---

¹ G. Neckel i sin skrift »Germanen und Kelten» s. 130 ff. Om denne som textkritiker samt litteratur- och kulturhistoriker förtjänade författare må dock anmärkas att han i jämförande språkforskning befinner sig å någorlunda främmande botten samt att han senare (i Volk und Rasse 1930, h. 3, s. 185 f.) väsentligen återtagit sin mot Meillet framkastade beskillning.

fulla verket »Deutsche Altertumskunde» I—II (1913—23) och nu senast Hermann Hirt i arbetet »Indogermanische Grammatik», del I (1927), särskilt sid. 28 f., 62 ff., 68 ff., 144. Den Hirt'ska framställningen av språkblandningsteorien är utan tvivel den bästa och självständigaste vi för närvarande ha. Den grundar sig på djupa och långvariga och vidsträckta jämförande iakttagelser på det ieur. språksområdet och på mig verkar den i stort sett övertygande, om jag också icke kan följa honom i allt (se »Die Germanen s. 136 f.) Särskilt ha de många parallellerna på språkblandning från ickegermanska språk, som man finner sammanställda hos Hirt, sin stora betydelse för ett riktigt bedömande av germanska förhållanden. Och det förvånar mig att Nordling bland de »goda uttalanden om språkläneteorien» han uppräknar sid. 62, not 1 i sin anmälan ej ens omnämner det Hirt'ska. Uttalandet går emot honom, men blott den kritik är opartisk, som bemödar sig att låta de stridiga meningarna i en fråga komma till sin rätt.

Hirt framhåller (sid. 28) — i stort sett detsamma som jag i i mina »Germanen» sida 121, men utförligare — att germanskan utomordentligt starkt (»ausserordentlich stark») avviker från indoeuropeiskan. De väldiga förändringar, som germanskan genomfört och delvis har gemensamma med keltiskan, äro — säger Hirt — förklarliga blott om man antar följande: Antingen måste det indoeuropeiska grundspråket självt ha uppvisat dessa egenheter, framför allt den expiratoriska aksenten (starktonen) och avsaknad av flexion (»Flexionslosigkeit») eller också beror germanskan på en blandning mellan indoeuropeiskan och ett västeuropeiskt språk, där dessa egenheter voro förhanden. Då det förra alternativet med säkerhet måste avskrivas, återstår blott det senare.

»Die Sprachmischung, die Übertragung einer Sprache auf ein anderes Volk ist — heter det s. 144 — zweifellos in vielen Fällen die Ursache für eine grosse Anzahl von Lautveränderungen, Lautgesetzen, und mit Sprachmischung haben wir es zweifellos bei allen idg. Sprachen zu tun. Die Sprachentwicklung bekommt in solchem Fall leicht eine ganz andere Richtung. In welcher hohem Masse ist die ganze germanische und keltische Sprachentwicklung mit allen ihren Lautgesetzen von dem Aufkommen des neuen Nachdrucksakzentes abhängig.»

Och han skiljer mellan tvenne arter av ljudövergångar: Sådana som bero på principen av sparade arbete (»Ersparung an Arbeit») och tillåta en enkel förklaring: på grund av assimilation o. s. v., samt sådana som bero av språkets hela karaktär och ofta nog synas återgå på språkblandning. Till denna sistnämnda kategori av ljudövergångar höra enligt Hirt bl.a. de germanska ljudskridningsprocesserna: ej blott den urgermanska utan även den s. k. andra eller specifikt tyska.

Efter dessa allmänna anmärkningar övergår jag till Nordlings detaljer, men blott för så vitt de gälla mitt eget arbete. Angående hans ur icke-germanska språks utveckling hämtade argument för sin ståndpunkt i den germanska substratfrågan anmärker jag blott, att en forskare av Hermann Hirts anseende under en livslång, trägen forskning inom jämförande, klassisk och germansk lingvistik även i de icke-germanska problemen bildat sig en ståndpunkt, som är konträrt motsatt den Nordling'ska och väsentligen sammanfaller med den Brugmann'ska, som jag refererade här ovan.

S. 69. De germanska språken bilda ett självständigt led inom den indoeuropeiska språkgruppen och deras egenart framträder ej blott i ljudsystem, ljudutveckling och flexion utan i viss mån ock i ords-katten: en icke alldeles obetydande del av det germanska ord-förrådet har hittills icke kunnat återfinnas i något enda av de andra indoeuropeiska språken. Förhållandet har tidigt uppmärksamrats och gjorts till föremål för olika mer eller mindre lyckade, eller kanske hellre misslyckade, tolkningsförsök. Dr Feist har i sitt arbete »Indogermanen und Germanen» 1914, 3. uppl. 1924, beräknat det icke-etymologiserbara tyska ordförrådet uppgå till en tredje del av hela den tyska ords-katten. Värdelösheten av Feists uppskattning framginge enligt Nordling redan av hans exempel, och nu påstås jag hava avtryckt Feists gång på gång upprepade oriktiga uttalande »*som om det vore vetenskapens sista ord*» (av mig kursiverat). Den av mig redan inledningsvis påpekade förvånansvärda oförmågan hos Nordling att korrekt referera mig träder i detta avsnitt i än bjärtare belysning. I förordet till »Die Germanen» p. IX heter det hos mig: »Sonst beschränke ich mich im allgemeinen nicht auf ein blosses Referieren, suche vielmehr überall, zu den Hauptfragen wie zu den einzelnen, Stellung zu nehmen». Nordling påstår emellertid att jag här kritiklöst avtryckt en Feist och betraktat hans uttalande som vetenskapens sista ord i frågan. Denna grova beskyllning är dess bättre grundlös. Den kan i allra mildaste form tydas så, att Nordling av hela det långa avsnitt (§ 35), däri jag behandlar det Feist'ska uttalandet, ej läst mer än första sidan, gått genast till angrepp på denna och av pur distraktion lämnat de tre följande sidorna (136, 137, 138) olästa. Hade han kommit hela paragrafen till ända, är hans referat en avsiktlig förfalskning. I verkligheten har jag i denna § egnat frågan om den germanska och den indoeuropeiska ords-kattens förhållande till varandra en rätt utförlig *kritisk* granskning. Sedan jag uppräknat de ord Feist särskilt åberopar: en del germanska uttryck från sjöväsendets område, säger jag att sådana etymologiskt dunkla ord faktiskt äro anträffbara i varje nyare etymologisk ordbok (och

var skulle sådana ej anträffas? frågar jag här). Jag hänvisar i samma § 35, för att belysa detta, ytterligare till Friedrich Kauffmann — en allmänt och väl känd germanist —, som meddelar en annan, till ej mindre än 35 fall uppgående lista på etymologiskt dunkla samgermanska ord av andra betydelseklasser. Därpå »avtrycker» jag åter — för att icke lämna någon synpunkt obeaktad — in extenso ett mot Kauffmann i denna fråga riktat rätt skarpt polemiskt inlägg av den kände wienergermanisten R. Much, kritiserar såväl detta uttalande av Much som ett par andra författares i samma ämne och meddelar slutligen min egen uppfattning av de av Feist och Kauffmann givna listorna på »icke-etymologiserbara» germanska ord. Alltså: jag har avtryckt listorna för att kritisera dem. Läsaren måste få veta vad det är fråga om. Med återopande av de rätt talrika finska lånorden i östsvenska dialekter samt av östersjöfinska och syrjänska lånord i ryskan framhåller jag att möjligheten av att icke-indoeuropeiska ord upptagits i urgermanskan icke kan a priori tillbakavisas, men jag varnar för deras överskattning. Möjligt och till och med sannolikt vore, säger jag, att bland de »etymologiskt dunkla» orden månget ännu komme att visa sig vara indoeuropeiskt och jag stöder mitt uttalande med en hänvisning till de av Hirt kort förut publicerade nyaste etymologiska sammanställningarna. En stor del av dessa dunkla ord finge, menar jag vidare, betraktas som germanska nybildningar: även om de icke äro påvisbara som färdiga ord (»fertige Wörter») i kretsen av de besläktade språken, kunna de i månget fall vara bildade med indoeuropeiska språkmedel. Under den mycket långa för- och urgermanska period, då Östersjöländernas förgermaner redan levde isolerade från sina indoeuropeiska grannstammar, bildades, säger jag, med all sannolikhet även germanska grundord (icke blott derivata) på basen av indoeuropeiskt språkmaterial. En avsevärd, icke etymologiserbar rest av den germanska ordstocken bleve emellertid väl även i detta fall över, och vid dennas förklaring kunde det postulerade urinfödningsspråket tagas i betraktande. — Jag anmärker här, att jag med detta (år 1928 publicerade) försiktiga uttalande i fråga intagit en ståndpunkt, som väsentligen sammanfaller med den av prof. Hellquist företrädde i det 1930 utkomna verket »Det svenska ordförrådets ålder och ursprung» (se s. 132). Och tilläggas må ännu: Att jag ej kunnat blint underkasta mig Feist's omdöme i frågan om de icke-etymologiserbara elementen i den germanska ordskatten hade för Nordling (om han studerat min bok med den omsorg, vartill hans tvärsäkra uttalanden skulle förpliktigt honom) bort vara klart även på grund av att jag i övrigt så bestämt tagit avstånd från den Feist'ska indogermaniseringsteorien. I «Die Germanen» s. 124 heter det: »Auch

die Feistsche Hypothese von einer verhältnismässig späten, erst in der ersten Hälfte des letzten vorchristlichen Jahrtausends stattgefundenen Indogermanisierung Nordeuropas ist kaum ernst zu nehmen. In diesem Falle müssten die skandinavischen Ortsnamen Reste der prägermanischen Ursprache bewahren». Jfr även mitt redan år 1915 utgivna arbete »Germanisch-finnische Lehnwortstudien» s. 70: Feists hypotes betecknas här som »ganz unmöglich».

S. 72. »Det finnes alltså överhuvud inga positiva bevis för att i de tidigaste kända germ. bosättningsområdena funnits en befolkning före indoeuropeerna. Man kan gott antaga att indoeuropeerna icke voro de första, men man kan icke framdraga något vittnesbörd om att den tidigare befolkning, som möjligen funnits, på något sätt gjort sig gällande över indoeuropeerna — utom i fråga om uttalsvanorna.»

Som så ofta hos Nordling saknar man även här en uppgift på den författare eller det uttalande, mot vilket hans kritik riktar sig. Såvitt jag vet har *ingen* talat om »positiva bevis», icke jag åtminstone: se mitt yttrande s. 3 (»Här stötte de, som man kan förmoda, på en autokton urbefolkning»). Och vem har påstått att den tidigare befolkningen »på något sätt gjort sig gällande över indoeuropeerna»? Enligt substratteorien ha de tvärtom gjort sig så litet »gällande», att de lånat de överlägsne segrarnas språk, och de inlärde detta ej ens fullständigt, utan bibehöllo en del av sitt förra ordförråd och en del av sina förra uttalsvanor. Att det i historisk tid ej sällan gått till just så, t. ex. då en pur finne söker tala svenska, detta kan verkligen positivt bevisas.

S. 75. »Den stränga gränsskillnaden mellan serierna (ljudskridningens) talar för inre utveckling och förskjutning i etapper.»

Men *vem* har förnekat »den inre utvecklingen» och ljudskridningens »etapper»? För egen del har jag uttalat att det främmande språkinflytandet möjligen blott komme till synes i den germanska betoningen, som i sin tur givit upphov åt ljudutvecklingen; denna senare vore således intern. I »Die Germanen» s. 131 heter det hos mig: »Die Einwirkung [der fremden Sprache] kann sich aber wesentlich darauf beschränkt haben, dass sie die urgermanische Anfangsbetonung hervorrief», och s. 133 säger jag: »Nicht nur die germanische Tenuis, sondern wohl auch die Medienverschiebung hängt sonach mit der Betonung, mit der Umwandlung der hauptsächlich musikalischen indogermanischen Betonung in die energisch expiratorische des Germanischen und dessen starken Anfangston irgendwie zusammen, denn dieser Akzent war das wesentlich Neue in der germanischen Sprachentwicklung. Diese neue Betonungsweise verlangt aber ihre Erklärung, und vom Germanischen aus ist sie nicht gefunden, überhaupt wohl nicht zu finden». Som ett positivt stöd för

detta antagande anförde jag (s. 132), att det estlandssvenska (Nuckö) gårdnamnet *Galgårds* (= Gammalgårds) nu uttalas kargusj: d. ä. med *k* för *g* blott i den starktoniga första stavelsen, icke i den svagare betonade andra, i god överensstämmelse med t. ex. det estniska adj *korge* = fi. *korkea* 'hög': den estlandssvenska mediaförskjutningen *g* > *k* beror här uppenbart av den estniska begynnelsebetoningen, medan å andra sidan det estniska *korge* uppvisar media för tenuis framför den relativt svagt betonade andra stavelsen. Detta överensstämmer även med tankegången hos Hirt (Indogerm. Gramm. I, s. 29): Den expiratoriska aksenten i germanskan är en följd av språkblandning och den har givit hela den interna germanska språkutvecklingen en egendomlig riktning.

S. 78. »I nutida danska ha alla explosionsljud *b*, *d*, *g* blivit tonlösa, i nutida isländska äro de tonlösa under största delen av sin uttalstid och stundom i vissa ställningar t. o. m. helt tonlösa. I danskan ha uppkommit mycket starkt aspirerade *p*, *t*, *k*, och särskilt framför vissa vokaler har sådant *t* utvecklats till en ljudförbindelse som kan återges med *ts*».

Detta skulle enligt Nordling tala *mot* antagandet (Nordling använder åter här det alldeles inkorrekta ordet »påståendet») att konsonantförskjutningarna i urgermanskan och fornhögtyskan icke *kunna* förklaras som »inre utveckling.» Ingen torde dock ha sagt mer, än att en tillfredställande, enbart interngermansk förklaring av förhållandet *hittills* icke presterats. Och presteras den nu av Nordling? Nej! Han blott påstår att den danska och isländska ljudutvecklingen »efter all sannolikhet *måste* ha sitt upphov i inre utveckling» och då kunde den urgermanska och fornhögtyska företeelsen även förklaras så. Visserligen funnes det författare som också i dessa sena förändringar se efterverkningar som ägt rum för årtusenden sedan, men Nordling tar avstånd. Däri har han rätt. Men liksom den fornhögtyska förskjutningen på grunder som förtjäna att beaktas antages bero av en *annan* språkblandning än den urgermanska, kan ju i och för sig även den danska och den isländska tänkas återgå på något yngre språkligt inflytande. Är Danmark kanske ej sedan två årtusenden och framför allt sedan hansans dagar ett typiskt genomfartsland till Norden? Landets rasförhållanden bära rätt otvetydiga vittnesbörd härom. I Danmarks centrala delar är den nordiska rasen avsevärt mindre utpräglat nordisk än t. ex. i de inre delarna av Sverige. Kan det verkligen antagas att den ytterst livliga samfärdsel, som under århundraden pågått inom detta geografiskt starkt begränsade språkområde, icke på något sätt skulle färgat av sig i språket? De främmande språk resp. dialekter, med vilka blandning ägt rum eller rättare: från vilka en påverkan utgått, behöva ju icke här ha varit desamma som t. ex.

i södra Tyskland, där den fornhögtyska ljudskridningen är mest utpräglad. Ljudförändringarna äro icke desamma: i danskan kan man på sin höjd tala om svagare ansatser till en likartad utveckling. Denna fråga kan jag dock ej här diskutera: den kräver nya undersökningar angående de danska företeelsernas både intensitet och utbredning. Och lika litet postulerar jag något angående isländskan. Men den isländska bosättningens utgångspunkter äro veterligen sådana, att språk- eller dialektblandning, huru man nu än må benämna den, här knappast kunnat undgås. Folktypen talar icke heller här för en enhetlig sammansättning av rasen. De isländska rasförhållandena äro ej slutgiltigt utredda, men de fakta som redan föreligga (se prof. Hj. Lindroth, *Island, motsatsernas ö*, s. 12—17) tala snarare för än mot min tanke. I ingen händelse kunna de danska och isländska fallen i frågans nuvarande skede med Nordling användas som motargument mot antagandet av språkblandning som faktor vid de urgermanska och fornhögtyska ljudskridningarna. Även »översinnliga» ljudlagar strävar man ju i vår tid med rätta att så långt ske kan förklara på naturlig väg. Detta må förtydligas med ett exempel: Man har lagt märke till ett starkt affekterat uttal av uddljudande *t* i Köpenhamnsdanskan, isynnerhet framför höga vokaler (*i, y, u*). *Tivoli* i Köpenhamn uppfattas stundom av främlingar nästan som ett *Zivoli*. Detta uttal har av en del språkforskare (Boer, Jespersen o. a.) jämförts med den s. k. andra ljudskridningen. Jämförelsen kan, ehuru haltande, kanske försvaras (jfr svenska *tid* = ty: *Zeit*), men man är knappast berättigad att här utan vidare tala om en intern dansk ljudutveckling av samma art som den fornhögtyska. För det första är den danska företeelsen starkt begränsad och kanske mer eller mindre individuell. Och för det andra kan ju även den tänkas bero på inflytandet av någon främmande uttalstendens. Det är bekant att även nordtyskan känner starkt aspirerade uddljudande *p, t, k*-ljud, om icke kanske fullt identiska med de danska. Vidare vet man att den fornsydtyska ljudskridningen vandrat norrut samt att den något yngre sydtyska ljudövergången *th > d* omsider brett ut sig även över Nordtyskland. Omöjligt synes ej att den danska företeelsen enklast förklarar sig på språkgeografisk väg.¹ En helsingforsare t. ex. vet även utan särskilda språkstudier att till Finland inflyttade tyskar här i decennier (ja i hela första generationen) tala en svenska med rent tyska uttalsvanor (en s. k. bruten svenska).

---

¹ I uppsatsen »Om Islandsken og dens Indflydelse paa Dansken» (25/2 1930) yttrar dr. Gudmund Schütte s. 125: »Men de skal vide, at dette vort »gode danske Maal» er mere tysk end dansk — — —».

S. 79. »Förlusten av stämtonen hos tonande explosionsljud är fullt lika inhemsk i den historiska germanskan som övergången i yngre forndanska av de nya germanska *p, t, k* till *b, d, g* efter vokaler».

Nordling lösrycker mitt (i anslutning till Noreen, *Geschichte der nordischen Sprachen*³ §§ 180–182 gjorda) uttalande: »Die Neigung zu tönenden Lauten tritt im allgemeinen stark hervor auf nordgermanischem Boden» ur dess sammanhang och framhåller att Nørregård i en lärobok i danska fäster uppmärksamheten på den rakt motsatta företeelsen: »I da. är överhuvud tendensen hos tonande konsonanter att förlora rösttonen helt eller delvis i förbindelse med tonlös konsonant och i absolut slutljud mycket utbredd. *Uppenbarligen sker den ena förändringen lika oberoende av främmande inflytande som den andra*» (kursiverat av mig). Nordling insinuerar således att jag skulle förklarat utvecklingen av *p, t, k* till *b, d, g* i ovan angivna fall ur ett främmande inflytande. Åter ren vantolkning. Om ett »främmande inflytande» nämnes hos mig ej ett ord: Då jag talar om att »intervokaliska tenues» övergå till mediae, t. ex. i sv. äta: da. *æde*, kan jag rimligtvis ej avse annat än att *t* i tonande omgivning blivit *d*, liksom i nydanskan en tonande konsonant i förbindelse med tonlös konsonant (enl. Nørregård) tenderar att bli tonlös.

S. 81. »Vid den tid då den urgerm. kons. förskjutningen försiggick uppvisar germ. ännu de ieur. rörliga accentlägena. Skall man då anta att de icke-ieur. urinvånare, som icke kunnat uttala oaspirerade ieur. *p, t* och *k*-ljud, riktigt hade lärt sig ieur. accentlägen? Eller skall man anta att redan i deras tidigare språk förekommo olika slags accentlägen liksom i ieur., kanske t. o. m. som väsentligt karakteristikum för olika böjningsformer av samma ord? I första fallet förutsätter man stillatigande att de förgermanska urinvånarna tillägnat sig ett nytt uttal i en annan ordning än den som efter all erfarenhet är den närmast väntade, i senare fallet ett egendomligt sammanträffande bland olika tänkbara möjligheter. Är någotdera av dessa godtyckliga postulat nödvändigt?»

Nordlings »godtyckliga postulat» äro uppkonstruerade. Hos mig söker man dem förgäves. Nordlings mig tillskrivna grundförutsättning: att de icke-indoeuropeiska urinvånarna skulle inlärt de indoeuropeiska aksentlägena är grundfalsk. Enligt *min* framställning (se redan s. 3 ovan) voro urgermanerna till sina normgivande huvudbeståndsdelar indoeuropeer (även om de ieur. elementen till sin numerär skulle varit urinfödingarna underlägsna). Det var dessa indoeuropeiska folkelement som förmedlade det ieur. aksentsystemet till urgermanerna. Efter den vernerska lagens genomförande fick den indoeuropeiska betoningen emellertid så småningom vika för de inföddas begynnelsebetoning, som redan vid vår tideräknings början var genomförd bland alla germanstammar, om vilkas dåtida språk vi ha någon kännedom. Nordling citerar åter här mig och polemiserar mot teser, som jag aldrig uttalat. Fullständigt vilseledande är även re-

feratet: »de icke-ieur. urinvånare, som icke kunnat uttala oaspirerade ieur. *p*, *t* och *k*-ljud». Å de av Nordling citerade ställena i min bok talas om intet sådant. I »Die Germanen» s. 132 f. förmodar jag tvärtom att den urgermanska förskjutningen av *p*, *t*, *k*-ljuden till tonlösa väsljud i och för sig var en intern germansk process, framkallad av den germanska starktonen, som i sin tur skulle framkallats av blandning med ett främmande idiom.

S. 83. »— — — då det säkert betygade i den äldsta urgerm. accenten med visshet är ett arv från indoeuropeiskan, är det sannolikt att »ljudsystemet även i övrigt av underkuvade stammar inlärts i det skick det hade hos samma traktens indoeuropeer» (kursiveringen av mig).

Denna slutsats är av alla historiskt kända jämförbara fall att döma bestämt oriktig. Mina stöd för denna uppfattning har jag från de s. k. östsvenska dialekterna i Finland och Baltikum, till vilka jag nu övergår:

Vad för intresse för språklåne-teorien ha — frågar Nordling — de exempel jag anfört från finländsk dialekt på enstaka lånord som i finskan ha erhållit den ljudform de sedan i svenskan ha behållit? Jag »uppgger» mig ha anfört exempel på att »eine heutige germanische Ostseemundart» (d. ä. den finländska och estländska svenskan) skulle ha »in einer beträchtlichen Anzahl von Fällen ihre Mediae gegen Tenues vertauscht». Vad jag enligt Nordling faktiskt skulle »gjort» är att jag från Vasa-traktens svenska allmogedialekter anfört tvenne germanska lånord i finskan: *vata* 'liten dragnet' och *luoto* 'klippa', som återlånats till svenskan med närmast lika (men icke identiska) *t*-ljud: under formerna *vata* resp. *lot*. »Återlånet av ord med germansk media (*flod*, *vada*) har icke kunnat ha och icke haft någon verkan på andra ord med germansk media», säger Nordling. En (för att citera Nordling) underbart »luftig» frihandsteckning även detta. Nordling läser även här blott *delar* av mina uttalanden och grundar sin kritik av mig på dem. Då jag säger att en nuvarande germansk östersjö-munart (det finlands- och estlandssvenska folkspråket) i ett avsevärt antal fall utbytt sina medior mot tenues, så är detta fullt korrekt, blott mitt uttalande riktigt återges. De återopade fallen äro: sv.-österb. *vata* 'dragnet' (< 'fi. *vata*' < sv. dial. Nyl. *vada* dets.), *lot* i sv.-österb. skärgårdsnamn (< fi. *luoto* < urnord. *flōðō, fno. *flúð* 'undervattensklippa'), sv.-österb. *kutul* 'småfisk' < fi. *kutuli* <? ags. *cudele*), i Estland gårdnamnen *Priggja* (Brygga), *Kargusj* (Galgårds), *Tikusj* (Dykers), *Tävets* (Davids), *Pleesi* (Blös), *Prus* (Brus) *Hakasj* (Haggars) o. s. v. Detta utbyte av ett *d* mot *t* i sv. *vata* etc. har icke tillgått så, som Nordling uppgger mig ha sagt: att det svenska ordet *vada* utan vidare ersatt sitt *d* med *t* på grund av ett (i luften svävande allmänt)

finskt inflytande, utan så, som jag å de två föregående sidorna i mitt arbete uttryckligen framhållit, att de finska lånorden *återlånats* av svenskarna: s. 126 uppräknas sv. *vata* bland ett antal nysvenska lånord ur finskan och s. 127 betecknas såväl detta som sv. *lot* i sammansatta skärnamn som återlånat (*zurückentlehnt*) från finskan. Sådana lån och återlån hänvisa på en 2-språkig, svensk-finsk skärgårdsbefolkning och en sådan har här förekommit ännu enligt urkunder från 1700-talet. En del av dessa finnar försvenskades — det intyga ej blott urkunderna och ortnamnen utan bl. a. de nyligen i Sydösterbotten utförda blodgruppsundersökningarna — och genom förmedling av dessa f. d. finskspråkiga befolkningselement vunno enstaka finska appellativer och synnerligen talrika finska skärgårdsnamn med tiden burskap i ortens svenska folkspråk, varvid bl. a. ett *vada* blev *vata*, ett **kudul* blev *kutul* o. s. v. Vi ha här goda exempel därpå, huru man vid språkskifte uttalar det nyinlärda språket med bibehållande av enskilda ord o. a. egenheter hos det gamla språket (jmf. ovan s. 6). Att de f. d. finska folkelementen ej kommo att uttala *alla* sina med *b*, *d*, *g* försedda svenska ord med *p*, *t*, *k*, beror helt enkelt av den motverkan det förfinskade uttalssättet rönste från håll, där man talade en oblandad svenska, d. ä. från finländska fastlandssvenskars och rikssvenskars sida. Hade denna motverkan ej funnits, hade man lätt kunnat komma till en svensk munart, däri varje *b*, *d*, *g*-ljud varit ersatt av ett *p*, *t*, *k*-ljud. Just så kan fallet tänkas ha varit i det indoeuropeiska språk, som med tiden utvecklades till ett urgermanskt och som ersatte sina ieur. *b*, *d*, *g*-ljud med germanska *p*, *t*, *k*-ljud d. ä. genomförde en del av den s. k. germanska ljudskridningen. Häri ligger alltså de ifrågavarande finsk-svenska lånordens av Nordling icke fattade betydelse för den allmänna språkläneteorien.

Nordling förvånar sig vidare även över att jag ej låter »exempel *-lot* = urnord. **flōðō* tillika bevisa att österbottniska dialekter ha kunnat förenkla kons-förbindelse i uddljud», ehuru jag i mitt eget österbottniska material funne en parallell härtill: i efterleden *-kar* (i svenska österbottniska skärgårdsnamn), som återger det finska *kari* och ytterst det urnordiska **skari*. För denna frestelse föll jag dock ej, »det hade förefallit alltför barockt». Men enligt min »metod» kunde man, säger Nordling, i alla fall bevisa t. ex. att germ. *v* i uddljud stundom har övergått till *g*, såsom i sv. *garde*: isl. *varða* 'vakta'. »Det rätta sammanhanget» får jag veta av Nordling: germ. verbet **varðōn* har från en frankisk dialekt inkommit i franskan och fortfarande lever här som fra. *garder* 'bevaka'; till detta har i franskan bildats subst. *garde*, som sedan inlånats i germanska språk. Till den upp-

lysning Nordling här meddelar mig ur sina handböcker må blott sägas att den i detta sammanhang förefaller rätt opåkallad. Han hade överhuvud besparat sig mödan även med detta kapitel, om han först med eftertanke genomläst vad han företagit sig att kritisera. Det är som sagt hos mig ej fråga ens om lån av enskilda finska ljud, utan av *hela ord*: dessa upptogos och bibehöllos av svenskarna med vissa av de egenheter de hade i finskan. Då finnarna i Sydösterbotten ställvis säga *flikka*, *skaappi* (*skåp*), *trenki* (*dräng*) i stället för regelrätt finskt *likka*, *kaappi*, *renki*, kan det väl ej falla någon in att de härvid på grund av någotslags »svenskt inflytande» själva tillfogat ett *f*-resp. *s*- eller *t*-ljud i ordens uddljud: de ha bibehållit ordens svenska uttalsform liksom svenskarna vid sina lån bibehållit den finska. Men vid en jämförelse av det äktsvenska *vada* med det inlånade *vata*, av det urnordiska *flōðō med det nysvenska lånordet *lot*, kan man mycket väl tala om ett utbyte av *d* mot *t* och ingen missuppfattning är möjlig blott man genomläser min text.

S. 84. Vad jag vid mitt år 1925 gjorda besök hos estlandssvenskarna iakttagit vore enligt Nordling icke att estniskan påverkat det estlandssvenska ljudbeståndet, utan att svenskarna i några fall upptagit de vanligaste namnformerna. Blott så kunde man förklara t. ex. *Pleesi* i st. f. *Bless*. Det borde vara klart för en uppmärksam läsare att jag icke heller här avsett en abstrakt estnisk påverkan av det estlandssvenska ljudbeståndet. Jag talar här åter om orter, »wo Schweden und Esten seit Jahrhundertem zusammenleben» (s. 128). Här är det ester, som återge de svenska gårdnamnen med estnisk brytning» (bl. a. med uddljudande *p* för *b*). När dessa ester sedan försvenskas, blir deras estnisksvenska uttal av namnen och av andra ord smånigom det allmänt svenska å orten. En estnisk påverkan av det estlandssvenska ljudbeståndet är icke blott vad man på grund av landets etnografiska förhållanden¹ a priori väntar sig: den är även bevislig. Så fastslår fil. mag. Erik Lagus på grund av de undersökningar han med tillhjälp av kymografion sommaren 1929 utförde å Dagö, att klusilerna (*p*, *t*, *k*) i den där ännu talade svenska dialekten äro tonlösa medior — ett påtagligt inflytande av det estniska huvudspråket. Att döma av de estlandssvenska ortnamn med uddljudande *p*, *t*, *k* för *b*, *d*, *g* och inljudande *k* för *gg* jag sammanställt i mitt arbete »Die Germanen» s. 128 (jmf. här ovan s. 14) äro de tonlösa mediorna åtminstone i uddljud betecknande även för andra estlandssvenska

¹ Rikssvenske språkforskaren G. Danell, den främste kännaren av de estlandssvenska dialekterna, talar i sin Nuckö-ljudlära s. 29 om en estnisksvensk blandkultur som karakteristisk för de baltiska svenskarna (citerat i mitt arbete »Die Germanen» s. 118).

dialekter. En närmare undersökning (med kymografion) vore lönande. I Finland uppvisa i vår tid de svenska dialekterna, jämförda med högsvenskan, genomgående oaspirerade och till sin kvantitet mycket korta klusiler. Beviset härför lämna oss de av finnarna upptagna nordiska lånorden, såsom av mina i »Germanisch-finnische Lehnwortstudien» (1915) givna sammanställningar framgår: vi iakttaga å ena sidan en urnordisk lånordstyp med geminerade klusiler: fi. *lattia* 'golv' (urnord. *flatja), fi. *kauppa* 'köp' (urnord. *kaupa), å andra sidan en yngre finlandssvensk med ogeminerade klusiler: fi. *katu* 'gata' (sv.-dial. *gätu*), fi. *vati* 'fat' (sv.-dial. *fäte*). Förhållandet styrkes av de å vårt fonetiska institut med kymografion någon tid senare utförda kvantitetsmätningarna:¹ De nutida finlandssvenska klusilerna äro icke blott aspirationsfria som de finska utan stå även i fråga om kvantiteten de finska synnerligen nära. Ett finskt inflytande är här påtagligt, liksom ju ett sådant även framträder i det finlandssvenska och baltiska folkspråkets förenklade aksentuering (»Die Germanen» s. 127). Ingen som närmare orienterat sig i ämnet förnekar detta. Och här är det ej mer fråga om enstaka ord: förändringarna äro geografiskt sett mycket utbredda, känneteckna i stort sett hela det stora s. k. östsvenska dialektområdet. Den indirekta betydelsen av sådana paralleller för den indoeuropeiska substrathypotesen torde ligga i öppen dag.

Men därmed är denna substratfråga icke löst: jag upprepar detta. Och att den vore löst har veterligen ingen heller påstått, ehuru man av Nordlings tal om »lättvindiga påståenden» (s. 88) kunde förledas att så tro. Alla uttrycka sig här — det må i rättvisans namn erkännas — tillbörligen reserverat: Brugmann s. 26: »wenn auch nicht streng beweisbar, doch wahrscheinlich», Hirt, Indog. Grammatik I, s. 70: »Alle diese Fragen werden sich jedenfalls nicht ganz einfach lösen lassen, schon aus dem Grunde nicht, weil uns die Sprachsubstrate nur selten zur Verfügung stehen. Aber der Aufmerksamkeit sind sie wert. — —». Meillet framhåller i »Bulletin de la Soc. de Lingu.» 1930, s. 65 i sin anmälan av min german-bok att man vid förklaringen av den germanska aksenten och ljudskridningen med tillhjälp av substrater icke kan åberopa något positivt faktum, men icke heller har att befara någon positiv invändning (»on procède purement à priori, et l'on ne s'appuie sur aucun fait positif, pas plus qu'on n'a à redouter d'objection positive»). Själv betonar jag vid min behandling av frågan i »Die Germanen» s. 134 (som ovan redan

¹ Se T. E. Karsten, Zur Kenntnis der ältesten germ. Lehnwörter des Ostsee-finnischen (Acta Phil. Scand. 1926—27, s. 267 ff.). Resultaten av de av mag. Lagus senare verkställda mätningarna meddelar jag enligt en handskreven avhandling: »Germanska klusiler i finsk återgivning» av min elev stud. Börje Mårtenson.

sagts) att det här ej ens blir fråga om verkliga bevis, och även den nu så förkättrade tyskjuden Sigmund Feist betecknar i »Indogermanen und Germanen», 3. uppl. s. 70 sin bekanta indoeuropeiserings-teori blott som en arbetshypotes, som han gärna uppoffrar till förmån för en högre insikt, blott en sådan presteras.

Men å andra sidan förnekar knappt någon teoriens möjlighet. Prof. Hellquist egnar i verket »Det svenska ordförrådets ålder och ursprung» I s. 124—135 frågan en utförlig kritisk översikt och slutar efter en lång rad invändningar med ett: »Möjligheten av att den detta oaktat kan vara riktig skall dock icke förnekas.» I den redan citerade skriften »Småbidrag till den sociologiska lingvistik» (i Nysvenska studier 1930) av doc. B. Collinder heter det s. 6 likaså: »Denna (substrat)teori, som uppenbarligen inte får utan vidare avvisas . . .». Men om teorien i alla fall icke kan bevisas, frågar någon sig kanske, varför den då alls skall diskuteras. Härtill kan man svara med doc. A. Sommarfelt i »Maal og minne» 1930, s. 62: »Det [ljudskridningens förklaring med tillhjälp av substrater] er såvidt jag kan se den eneste mulige forklaring av det som fonetisk funnet sted og det sier sig selv at dette må forklares; *sprogvidenskaben kan ikke nøie sig med en mekanisk kronologering av fakta* (kursiveringen av mig). Och även om denna hypotes aldrig blir annat än en hypotes, har den sin positiva betydelse däri, att den upprätthållit och stimulerat vårt intresse för de talrika språkinflytanden, som möta oss vid studiet av de språkliga förhållandena i historisk tid och ej minst i vår egen. Från denna synpunkt har jag behandlat frågan i »Die Germanen». Och frågan kan med så mycket större skäl alltjämt tagas till tals, som ifrågavarande företeelse icke synes möjliggöra en fonetisk förklaring. Nordling tror sig visserligen som slutomdöme kunna uttala att vad som vid första anblicken syntes kunna förklaras av en revolutionerande beröring med ett annat språk av ordningsföljd och innebörd att döma snarast vore förändringar av intern art och att vad som förefölle som den mest genomgripande utvecklingen från indoeuropeiska till urgermanska (ljudskridningen) samtidigt »med säkerhet» skulle vittna om oavbruten tradition. Men dessa uttalanden ha ovan visats vara ohållbara. Den »interna utvecklingen» utesluter icke antagandet av ett främmande inflytande och de från danskan och isländskan åberopade beläggen för en »oavbruten tradition» i ljudskridningen sakna all beviskraft.

Till de övriga kapitlen av mitt arbete framställer Nordling blott strödda detaljanmärkningar:

S. 85. I »Die Germanen» s. 153 anför jag från Österbotten ett dialektalt *kandro* i betydelsen 'gås'. Nordling framhåller att varken Vendell eller Wessman upptager något sådant ord i sina resp. ordböcker, ej heller jag själv i arbetet »Svensk bygd i Österbotten I s. 427, där jag behandlar det. Jag vill då upplysa Nordling om vad jag i sagda arbete flerstädes framhållit, att jag bland mina där sammanställda skärgårds- o. a. ortnamn icke alldeles sällan uppdagat ord, som numera äro utdöda eller i utdöende i det talade svensk-österbottniska folkspråket. Exx.: *Gingergrund* (fsv. *gengaerdh*), *Vreken*, utt. vrätjen (got. *wraiqs*), *Amperträsk* (*almt = estsv. *ölmt*, fno. *ælpitr* 'svan'). Min uppfattning av ordet *kandra* måste jag i huvudsak vidhålla, men beklagar dock att jag av förbiseende icke citerat mitt eget arbete »Svensk bygd i Österbotten» I s. 427, II s. 92. Av citatet hade framgått att även detta ord blott kan påvisas i namnbildningar (icke i »ortnamn», som Nordling uttrycker sig). Det är av vikt att det ena belägget: skärgårdsnamnet *kändron* betecknar en skötgryнна, ty en lång rad svenskösterbottniska benämningar på mindre skär, grund och grynnor innehålla fågelnamn. Ur mitt arbete »Svensk bygd i Österbotten» I hänvisar jag till följande osammansatta skärnamn av denna art: Alken, Gjusan, Jöusan, Knipan, Kyllran, Röjan, Svärtan, Ugglan samt — vad som ur betydelsens synpunkt här är av särskilt intresse — till talrika sammansatta skärnamn med ordet *gås* som förra led: Gåsbergen, Gåsgrund, Gåsholm, Gåshällan, Gåsskär, Gåsören etc. Inom denna skärnamnsgrupp tillåter *kandra* en enkel etymologisk tydning. Om det återföres på en grundform *gandra, kan det förklaras som lån av ett lågtyskt ord *gandr*, vilket hos Kluge, Et. Wb.¹⁰ s. 164 omnämnes som biform till det lågtyska *gante* 'gås'. Detta lågtyska *gandr* ställer sig närmast vid sidan av ags. *gan(d)ra*, eng. *gander* samt det medellågtyska *ganre* 'gåskarl' (ty. Gänserich), som enligt Torp-Falk, Wortschatz der germ. Spracheinheit s. 125 även föreligger som lån i lit. *gañdras* 'stork'. Med kännedom av det starka lågtyska inslaget i Österbottens medeltidskultur förvånar det knappast om man här kan möta ett och annat i Sverges medeltidslitteratur icke anträffbart medellågtyskt appellativum. Gård- och personnamn av medellågtysk härkomst äro som bekant icke ovanliga i Österbotten. Härom utförligt i mina uppsatser om det äldre tyska kulturinflytandet i Finland i Indo-germanische Forschungen bd 26,236 ff. och Studier i nordisk filologi II, 2, 19 ff., framför allt i mitt arbete Svensk bygd i Österbotten II s. 288 ff. Det andra österbottniska belägget för detta ord: det lokala gårdnamnet *Kandros* i Karperö by (Mustasaari—Korsholms socken) är icke något ortnamn, som Nordling menar, utan en kvinlig

personbeteckning: *kandron*, bestämd form av ett fem. *kandra*, här uppenbarligen använt som ett smädenamn, av samma art som det i denna bemärkelse av Rietz s. 187 anförda svenska *gås* 'dum, långhalsad karl'. Gården »Kandros» skall enligt mig meddelad uppgift tidigare ägts av en mansperson kallad *kandrin* (best. form), och samma namn har jag antecknat från grannbyn Singsby. Bland de anteckningar i ämnet jag äger från 1900-talets början, då jag personligen insamlade materialet till mitt österbottniska ortnamnsarbete, finner jag uppgiften att ordet *kandra* i dessa namn skulle betyda 'liten gås'. Ett sådant ord har jag visserligen här ej mer kunnat verifiera. Men att det en gång använts i sagda skärgårdsbygd lider knappast något tvivel — redan av de nämnda tre namnbeläggen att döma. Enda tvivelsmålet kunde gälla det uddljudande *k:et* (för gammalt *g*). Jag har själv, såsom Nordling refererar mig, närmast förbundet ordet med ortsdialektens *kana* (*kān*) 'gapa', även 'stoltsera, gå med upplyft huvud'. I Mustasaari (nu Korsholm) med omnejd — min gamla hembygd — har det gamla *gana* = 'gapa' helt enkelt undanträngts av formen *kana* (*kān*), och då ett visst betydelsesammanhang mellan substantiven *kandrin*, *kandran* ('stoltserande man, kvinna' resp. 'liten gås') samt verbet *kana* engång torde existerat, är det icke osannolikt att det gamla *gandär m., *gandra f. här ombildats till *kandär, *kandra efter vb. *kana*. En annan sak är om detta *kana* i sin tur blott är ombildat av *gana* eller — som Nordling menar — en gammal indoeuropeisk ordbildning. Den förra verbformen är uppvisad blott från nynordiska dialekter, icke även från något nordiskt eller annat germanskt fornspråk. *kana* är därför, trots sin utbredning, med stor sannolikhet av nyare, specifikt nordiskt ursprung, icke ett indoeuropeiskt arvord, vartill Nordling vill göra det. Ombildningen har sannolikt försiggått i analogisk anslutning till något nu i Finland förlorat substantiv, motsvarande det hos Vendell, Ordbok s. 419 anförda nisl. *kani* m. 'snude (= nos)'. I sitt tyska referat säger Nordling att det finlandssvenska *kana* enligt *min* framställning vore »eine vom Finn. beeinflusste Form des nordischen Verbuns *gana* 'gaffen'». Detta är eget tillägg av Nordling: jag yttrar vare sig i »Svensk bygd» »I s. 427 eller i »Die Germanen» s. 153 icke ett ord om finskt inflytande i fråga om detta ord.

Nordling ger mig slutligen en lektion i nordisk ljudhistoria: jag hade jämfört det österbottniska *kandra* med fornengelska *gan(d)ra*, eng. *gander* 'gåskarl'. Om det finländska ordet vore identiskt med det engelska, skulle man — menar Nordling — väntat ett nord. *gār*, sv. *går*, liksom det nordiska *þórr* 'guden Tor' svarar mot ett fornengelskt *þunor*, gen. *þunres*. Hade Nordling tillbörligen läst mig,

förrän han gått till sin kritik av mig, hade han i mitt arbete »Svensk bygd i Österbotten II s. 360 funnit den härledning av det nordiska *þórr*, som han här upplyser mig om och åberopar. Nordling torde nu inse att det österbottniska ordet icke alls behöver vara inhemskt och grundat på nordisk ljudutveckling, men det oaktat kan vara besläktat med det engelska. Det är ett lånord. Då jag behandlade ordet i *Svensk bygd I s. 427* var denna tanke ännu icke mognad hos mig: därför uttalade jag där ingen bestämd mening om härledning.

S. 86. »Förf. kallar de äldsta germanerna i Finland och Baltikum östgermaner, därför att de bodde längst i öster. Detta vore oskyldigt om benämningen blott avsåg dess geografiska läge — — — —. Men förf. menar att dessa germaner i Finland och Baltikum också till sin härstamning voro olika nordgermanerna i Skandinavien och att deras språk tillhörde en annan grupp av de germ. språken. Inga språkliga fakta föreligga emellertid som bevisa annat än ursprung. De enda fakta man har att hålla sig till äro de nutida folkmålen och de visa framför allt genom sitt ordförråd avgjort på härstamning från övre Sverige.»

Min faktiska indelning av de germanska fornspråken är den gamla traditionella: A. östgermanska språk, B. nordgermanska (skandinaviska språk) och C. västgermanska språk (se »Die Germanen» s. 215). Men jag framhåller att den sedan 1800-talets mitt brukliga begränsningen av termen »östgermaner» till de kontinentala stammarna goter, burgunder och vandaler är från forskningens nuvarande ståndpunkt godtycklig. Enligt ännu i vår tid allmänt omfattad mening äro dessa kontinental-östgermanska språk närmast besläktade med urnordiskan och ha talats av stammar som dels utflyttat från Skandinavien (goterna), dels bott invid det skandinaviska språk-områdets sydgräns (vandalerna och burgunderna). Man sammanfattar ännu i vår tid ofta skandinaver och goter etc. under benämningen östgermaner. Tysken R. Løwe talar om »gotosnordgermaner», jag i mina »Germanen» i anslutning till Hirt om »nord-östgermaner». Det finnes ju faktiskt språkliga egenheter karakteristiska blott för gotiskan och nordiska språk. Är det under dessa premisser då något oberättigat i om jag betecknat de baltiska och västfinländska germanstammarna från århundradena närmast före och närmast efter Kr. som östgermaner. De äro den nord-östgermanska germangruppens längst åt öster utskjutna förpost och hava enligt såväl arkeologiens som språkforskningens vittnesbörd engång verkligen existerat. De upptäcktes först omkring år 1870 (V. Thomsen, J. R. Aspelin) och kunde följaktligen ej tagas i betraktande av 1850- och 1860-talens språkforskning. Om deras härstamning veta vi intet med visshet. Thomsen och våra äldre arkeologer kalla dem goter. Andra forskare (O. Montelius och K. B. Wiklund) nordbor d. ä. svenskar, men enligt allt vad man kan sluta ha de själve icke kallat sig vare

sig goter eller svear och enligt romaren Tacitus (c. 100 e. Kr.) ha de snarast gått under andra namn. Även enligt den nyaste arkeologien voro ju förbindelserna mellan Sverige och Finland ända fram till folkvandringstiden föga livliga. Om dessa äldsta baltiska och finländska germaners härkomst veta vi faktiskt intet med full säkerhet, blott att de existerat — med denna osäkerhet ha vi att räkna vid vår etnografiska och språkliga behandling av frågan. Ända sedan 1870, då Thomsens tyska länordsbok utkom under titeln »Einfluss der germanischen Sprachen auf die finnischen-lappischen» har det i själva verket varit tradition att kalla dessa stammar helt enkelt »germaner», och om jag då ur geografisk synpunkt specificerat namnet till »östgermaner» borde ingen kunna taga anstöt härav.

Inga språkliga fakta föreligga emellertid, säger Nordling, som bevisa annat än ursprung och dessa fakta vore de nutida folkmålen, som avgjort skulle hänvisa på övre Sverge. Detta påstående är svårt att begripa. För den äldsta tiden — från århundradena närmast före Kristus till ungefär medlet av första årtusendet, varom här är fråga, ligga de språkliga vittnesbörderna i all rimlighets namn väl ej i de nutida folkmålen utan i länorden. Att de nutida folkmålen och talrika förfinskade ortnamn (liksom talrika fornfynd) peka på mellersta och norra Sverige har jag i »Die Germanen» §§ 27—28 själv betonat, men länorden, våra enda intyg om den allra äldsta tiden, säga oss intet bestämt om ursprunget. En del i och för sig icke beviskraftiga antydningar är det enda de giva oss: i och med den germanska ordskatt de företrädde. Dessa antydningar har jag sammanställt i mitt arbete »Fragen aus dem Gebiete der germanisch-finnischen Berührungen» s. 92 ff., men de tala i ett flertal fall åtminstone skenbart icke för Sverge som den äldsta bosättnings utgångspunkt (jämför t. ex. fi. *kuningas* 'konung': got. *þiudans*: västgerm. *kuningaz: urnord. *kunungaz (med suff. =*ung*=) samt talrika länord, vilkas originalord saknas i nordiska språk.) Varifrån de äldsta baltiska och finländska germanstammarna nu än mände ha invandrat, framstå de redan på grund av sin geografiska isolering som mer eller mindre självständiga stammar, om de ock äro närmast besläktade med svear och goter. Så har jag skildrat dem och åtminstone i huvudsak måste jag ha rätt.

Nordling saknar hos mig en hänvisning till O. F. Hultman i Finsk Tidskrift, banden 88, 91, där denne granskat mitt »påstående» om det »östgermanska» ursprunget. Men diskussionen med Hultman rör sig ju kring yngre svenska gård- och ortnamn, överhuvud yngre språkliga företeelser, vilka jag själv aldrig betecknat som »östgermanska» utan som svenska. Detta framgår ju redan av titeln på

mitt vid tiden för denna diskussion utgivna arbete »Svensk bygd i Österbotten» I—II (1921—23). Huvudkontroversen med Hultman gällde ju den svenska bosättningens kronologi: enligt min mening förefinnes ställvis ett, om än jämförelsevis svagt, etniskt samband mellan korstågstiden och den urnordiska, som upphör vidpass 800 med den s. k. vikingatidens inträde. Bebyggelsen var ytterst gles, men under den långa perioden 800—1157 kan Västra Finland icke helt ha varit blottat på svenskar. Detta resultat av vår nyare ortnamnsforskning är ofrånkomligt. Hultman låter den svenska bosättningen vidtaga efter 1100. Hultmans specialforskning i all ära, men här kan jag icke följa honom. Hans tvenne uppsatser i frågan kunna — säger H. Pipping i sitt minnestal över Hultman vid Finska Vetenskaps societetens sammanträde den 14 april 1930 (Societas Scientiarum Fennica, Årsbok VIII B n:o 6, s. 16) — i huvudsak betecknas som ett försvar för den uppfattning av den svenska kolonisationen i Finland, som Hultman bildat sig vid utarbetandet av 'De östsvenska dialekterna'. Ja, besvarar man frågan enbart på grund av de nutida dialekterna, kan Hultman ha rätt, liksom historikernas korstågst teori kan framstå som riktig, om frågan enbart bedömes ur urkundhistorisk synpunkt. Hultman var klarsynt nog att inse omöjligheten av denna senare nämnda teori. I sin nekrolog över A. O. Freudenthal (Arkiv för nord. fil. 1913, s. 101) tillbakavisar han denna bestämt. Men icke heller hans egen är hållbar. Den nutida bebyggelsehistorien söker hos oss som annanstädes — jmf. t. ex. Reallexikon der germanischen Altertumskunde I 404 — sig hållpunkter även i andra forskningsgrenar än dialektologi och historiska urkunder. Jag nämner här blott ortnamnsforskningen och vad därmed sammanhänger. Om Hultman skulle vidhållit sin mening även efter erhållen kännedom om resultaten av mina landhöjningsstudier i Österbotten samt om de senare hos oss på medicinskt håll utförda blodgruppsundersökningarna är mig icke bekant. Och slutligen. De på grund av ny läsning fullt säkerställda fyra svenska ortnamnen: *Finmark*, *Aboa*, *Ragvalda*, *Kalmar* (läs Kaland?) och dessutom *Estlanda* i araben Idrisis på Sicilien tillkomna nordiska kartverk av år 1154¹: äro de alls tänkbara under antagande av en först efter 1100 begynnande svensk bosättning i Finland? En svensk kolonisation, som skulle vidtagit först med Erik den helige (1157), synes ej längre kunna diskuteras. Och från perioden 1100—1154 känner man intet, som kunde ha föranlett en sådan folkrörelse.

---

¹ Se prof. O. J. Tallgren i finska tidskriften *Valvoja=Aika*'s februari-nummer av år 1930.

S. 87. Nordling citerar min anmärkning att den på Meillet och Lidén återgående sammanställningen lit. *Perkúnas* (åskgud): ved. *parjányas* 'regn, regngud' på ljudhistoriska grunder bör avvisas, men han låter sina läsare icke veta min grundmotivering härav: den att lit. *Perkúnas*, lett. *percunis* närmast sammanhånga med det fornvästnordiska gudaparet *Fjörgynn—Fjörgyn*. Den kvinnliga *Fjörgyn* betecknas i ett par Eddasånger (*Völuspá* o. *Hárbarðsljóð*) som Tors moder. Hon är identisk med gudinnan *Jord* och förekommer ofta hos skalderna som ett appellativum för 'jord'. På grund av denna betydelse kan det fornvästnordiska gudanamnparet icke skiljas från det gotiska *fairguni* 'berg', fornengelska *fiergen* 'berg-', fornsvenska sjönamnet *Færghinsgyl* (nu Färgegöl), Dagö 1781 *fargen*, fornhögtyska *Fergunna* 'bergs- och skogsträcka'. Jag utgår således från grundbetydelsen 'berg, det personifierade berget, berggud.' Härifrån kom man lätt till 'åskgud', ty såsom ett antal bergnamn av typen fornty. *Thuneresberg* a. 1100¹ anger, härledde den primitive germanen åskfenomenet gärna från bergen. På denna grund ligger det synnerligen nära att betrakta det litauiska *Perkúnas* som germanskt lån, närmast från goterna, deras forna grannar, av vilka de upptagit även andra ord. Både form och betydelse talar för samband mellan nord. *Fjörgynn* och lit. *Perkúnas*. Att förbinda härmed även den fornindiske regnguden *Parjányas* är rätt godtyckligt. Ordet betyder egentligen 'regn, regnmoln', avviker således redan härigenom. Men framför allt: dess stam utgår på ett *g*-ljud, det litauiska ordets på ett *k*-ljud. Då jag yttrar att sammanställningen redan på grund härav bör avvisas, säger Nordling i sitt tyska referat, i sin för honom så betecknande doçerande ton, att jag icke förstätt varom fråga är. Jag hänvisar Nordling till det arbete, där jag först behandlat ordgruppen: *Fragen aus dem Gebiete der germanisch-finnischen Berührungen* (1922), s. 77 not². Här omnämnas de bägge rotvarianter man uppställt för orden *Parjányas* och *Perkúnas*. Men etymologier, som grunda sig på rotvariation, ha alltid ansetts mer eller mindre osäkra och man tillgriper denna utväg blott i nödfall. För att kunna upprätthålla sambandet mellan det indiska, slaviska, baltiska och germanska gudanamnet måste man återföra detsamma till den indoeuropeiska urtiden, men vid uppställandet av så gamla personligt tänkta gudaväsen är den nutida religionsvetenskapen mycket försiktig. Det enda namn som här kommer i betraktande är det germanska *Tyr*, sanskrit *dyāus*, grek. *Zeus*, lat. *Diespiter*, *Jupiter*, men även här föreligger sannolikt

¹ Härom närmare i mina arbeten »Germanisch-finnische Lehnwortsstudien s. 114 och »Fragen aus dem Gebiete der Germanisch-finnischen Berührungen» s. 79 f. och där. cit. lit.

en senare särspråklig personifiering av begreppet 'himmel, dag' (jmf. R. Karsten, Inledning till religionsvetenskapen s. 158 ff., Hellquist, det sv. ordförrådets ålder etc. I s. 89). Man ökar ej utan tvingande skäl antalet av dessa indoeuropeiska gudabeteckningar. Det hittills gällande sambandet mellan den germanske Tor och den keltiske Taranus (läs Taranus!) har visat sig ohållbart (E. Windisch 1912). Liksom namnet Tor sålunda är en rent germansk bildning, är *Parjányas* snarast en specifikt fornindisk (enligt den Meillet-Lidén'ska etymologien), *Perunu* en slavisk, *Fjörgynn* (> *Perkúnas*) en germansk. Märkas må även att det hithörande germanska ordmaterialet i dess helhet icke ännu var känt vid den tidpunkt (1903), då lit. *Perkúnas* och fornind. *Parjányas* först sammanställdes.

S. 87. Antalet indier, som tala indo-ariska språk, uppgavs av mig vara omkring 209 millioner. Nordling säger dem vara åtskilliga millioner flere. Min uppgift var tagen ur A. Noreen, *Vårt språk* I, 57. I *Nordisk Familjebok* 1929, sp. 513 anges »omkr. 250 mill.», men siffran omfattar möjligen blandspråk, som förr icke medräknats.

Om jag fränser anmärkningen om gård^s resp. skärnamnet *Kandra*, i fråga om vilket jag av förbiseende underlätit att citera det av mig själv utgivna källarbetet, samt den något färlädrade, ur Noreens »*Vårt språk*» hämtade uppgiften om de 209 millionerna indoeuropeiska indier, är den av Nordling mot mig riktade kritiken, som han givit en vidsträckt spridning i in^s och utlandet, av starkt vilseledande art. Blott under noggrann kontroll av uppgifterna läses den utan betänklig skada för mitt arbete.

Die ersten Germanen (Entgegnung).

Referat.

Von der Red. der Zeitschrift »*Finskt Museum*» übernahm Dr. A. Nordling den Auftrag, mein Buch »*Die Germanen*» kurz zu besprechen. Er beschränkt sich aber in seiner Anzeige wesentlich auf einen einzelnen Abschnitt, der bei mir eine recht nebensächliche Rolle spielt: meine Behandlung der sog. Substratfrage. Der von ihm referierte und kritisierte Standpunkt ist aber nicht der meinige, den er doch in dem Vorworte zu behandeln verspricht, sondern die Substrathypothese in ihrer extremsten Gestalt, wie sie besonders von A. Meillet und S. Feist dargestellt worden ist. Er vergleicht die altertümlichkeit des Germ. mit derjenigen anderer idgerm. Sprachen, deren litterarische Tradition etwa gleich jung sei und kommt zu dem Ergebnis, dass die idg. Sprachform im Urgerm. in mehreren Hinsichten verhältnismässig gut erhalten geblieben sei. Diese Kritik ist überflüssig, wenn sie sich gegen mich richten soll. Schon in meinen 1915 herausgegebenen »*Germanisch*»

finnischen Lehnwortstudien» S. 193 ff., wie dann auch in den »Germanen» § 51–52 glaube ich auf Grund der ältesten finnischen Lehnwörter nachgewiesen zu haben, dass sowohl die alte idg. Betonungsweise als auch der idg. Ablaut im Urgerm. länger als im allg. angenommen wird intakt blieb.

Die von Feist veröffentlichten, nach Nordling ganz wertlosen Verzeichnisse der nicht etymologisierbaren Wörter der deutschen Sprache wären von mir als »das letzte Wort der Wissenschaft» kritiklos abgedruckt worden. Ich habe aber die Ansichten und Listen Feists und anderer Fachleute, auch eines scharfen Gegners wie R. Muchs, abgedruckt oder referiert *nur* um sie kritisieren oder widerlegen zu können: der Leser musste doch zu wissen bekommen, wovon die Rede ist. Die Verzeichnisse behalten ihren Wert, wenn sie richtig beurteilt werden. Es handelt sich nach meiner Darstellung (§ 35) hier, zum grössten Teil wenigstens, nicht um Substratwörter, wie Feist u. a. viel zu voreilig zu schliessen scheinen: »Möglich und sogar wahrscheinlich ist, sage ich S. 137, dass sich unter den etymologisch dunklen Wörtern manches noch als indogermanisch erweisen wird — darauf deutet die von Hirt — — — gegebene neue Liste der hierhergehörigen Zusammenstellungen — — — —. Bei einem grossen Teil von diesen Wörtern handelt es sich wohl um speziell germanische Neuschöpfung — — — — auf der Basis indogermanischen Sprachmaterials — —. Ein beträchtlicher, nicht etymologisierbarer Rest des Wortschatzes wird aber übrig bleiben, und hier kan die postulierte Ureinwohnersprache in Betracht kommen.»

Nordling referiert mich so, als ob ich die interne Entwicklung der germanischen Lautverschiebung verneint hätte: ich vermute (S. 126 ff.) tatsächlich nur (wie Brugmann und Hirt), dass den Prägermanen — wie »den Armeniern und den meisten europäischen Stämmen ihre gebundene Betonung durch Sprachmischung von Ureinwohnern zugekommen ist» (Brugmann S. 26). Die neue Betonungsweise hat vielleicht die germ. Lautverschiebung in Bewegung gesetzt. Auf phonetischem Wege ist dieser Vorgang keinesfalls restlos erklärbar.

Das im Dänischen und im Isländischen stattgefundene Stimmloswerden der germ. Medien und die dän. Affrizierung des germ. *t* seien Nordling zufolge Vorgänge ganz derselben Art wie die der urgerm. und der ahd. Lautverschiebung und daraus ergäbe sich, dass auch jene älteren Veränderungen sich ohne fremde Einflüsse hätten vollziehen können. Dazu sage ich: Im Dän. und Isl. handelt es sich erstens nur um äusserst schwache Ansätze zu einer Entwicklung, die mit den betreffenden urgerm. und ahd. vergleichbar wäre. Und zweitens muss erst bewiesen werden, dass nicht auch die dänischen und isländischen Vorgänge schliesslich doch auf ethnologischem oder sprachgeographischem Wege erklärbar sind. In Dänemark wie in Island hat eine nicht unbedeutende Rassenmischung stattgefunden.

Es ist kaum wahrscheinlich, sagt Nordling, dass eine fremdsprachige Bevölkerung, welche es nicht vertig brachte, die idgerm. Konsonanten richtig auszusprechen, sich die idgerm. Akzentlagen hätte aneignen können. In meiner Darstellung (Die Germanen S. 132 ff.) hat die fremde Urbevölkerung — wenn sie nun vorausgesetzt werden darf — sich die idg. Akzentlagen überhaupt nicht angeeignet. Im Gegenteil: sie übertrug bei ihrer Indogermanisierung vielmehr *ihre* Betonung (den starken Anfangston) auf die Indogermanen. Dieser neue Starkton könnte den Prozess der germ. Lautverschiebung, wie die germ. Auslautgesetze, in Fluss gebracht haben.

In schwedischen Grenzdialekten findet sich eine Reihe von Rückentlehnungen aus dem Finnischen und Estnischen. Die schwed. stimmhaften Medien wurden von den Finnen und Esten durch die einheimischen unaspirierten Tenuis oder

stimmlosen Medien ersetzt und diese *Tenuis-Mediae* bei der Rückentlehnung in schwed. Grenzdialekte wiederum durch die schwed. *Tenuis*. Dies ist der wahre, von mir in den *Germanen* S. 125 ff. richtig geschilderte Verlauf dieser Entlehnungsprozesse. Nordling referiert mich aber so, dass die stimmhaften Medien der betreffenden schwed. Grenzdialekte auf *schwedischem Gebiete* zu *Tenuis* geworden seien und bemerkt dass in analogen Fällen von Rückentlehnung nur der Wortbestand, nicht aber der Lautbestand verändert worden wäre, weshalb der Vorgang kein Gegenstück zum Wandel von idgerm. Medien in urgerm. *Tenuis* sein könnte. Eine vollständige Entstellung meiner Worte. In einer zweisprachigen Umgebung nehmen die Finnen — sage ich — ein schwedisches *vada* 'Zugnetz' in ihre Sprache und verändern es in *vata* mit finnischer Lautgebung. Sie werden schliesslich *sveiciert*, behalten aber Wörter von dem Typus des finnisch-gefärbten *vata* (für *vada*) in ihrer Sprache. So vollzog sich vielleicht auch die urgermanische Medienverschiebung. Die Betonung scheint aber mitgewirkt zu haben. Für die Annahme, dass sich die Verschiebung zunächst unter dem Einfluss des urgermanischen Starktons entwickelte, spricht der estnisch-schwed. Hofname *Kárgusj* aus schwed. *Gálgårds*.

Nordling behauptet dass das finland-schwed. *kana* 'gaffen' in meiner Darstellung »eine vom Finn. beeinflusste Form« des schwedischen Verbums *gana* 'gaffen' sei. Bei mir (S. 153) findet man kein Wort darüber.

Die ostrobottnischen lokalen Namenbildungen *Kandron* und *Kandros* enthalten nach meinen »Germanen« S. 153 ein schwedisches Appellativum, das ich mit altengl. *gan(d)ra* 'Gänserich' vergleiche. Der Vergleich ist richtig. Die mir von Nordling zugeschriebene Herleitung des schwed.-ostrobottn. *Kandra* aus germ. *ganra auf Grund nordischer Lautentwicklung findet sich aber nirgends bei mir. Es handelt sich wohl um eine mittelniederdeutsche Entlehnung (ostrobottn. *kan-där < niederd. *gandr* 'Gänserich' ist umgebildet nach dem Verbum *kana=gana*). In den »Germanen« S. 153 fehlt ein Verweis auf meine eigene Arbeit »Svensk bygd i Österbotten« I 427, II 92, wo ich diese Namen zuerst behandelte.

Nach Nordlings Referat hätten die ältesten Germanen Finnlands und des Baltikums bei mir »eine andere germ. Abstammung als die Skandinavier gehabt und seien sprachlich und wohl auch sonst nicht wirkliche Suionen (Svear) gewesen.« In dieser Frage habe ich in meinem *Germanen-Buch* S. 229 tatsächlich nur den heutigen Stand der archäologischen Forschung anzugeben versucht. Von der Abstammung der ältesten Germanen Finnlands wissen wir nichts bestimmtes, nur dass es sich um östlich der Ostsee sesshafte von den Skandinaviern isolierte Stämme handelt. Hiermit hat auch die Namengebung zu rechnen. Die heutigen Finland- und Estland-schwed. Mundarten beweisen natürlich nichts für diese älteste Zeit, wie Nordling meint, höchstens noch für die jüngere Eisenzeit, vor allem aber für die historischen Perioden. Vgl. die »Germanen« §§ 28—33.

Bei meiner Kritik der alten Zusammenstellung aind. *Parjānyas* = lit *Perkūnas* hätte ich nach Nordling nicht »verstanden, wovon die Rede ist«. Ich erinnere Nordling an meine ausführliche Behandlung der Frage in der Arbeit »Fragen aus dem Geb. der germ.-finn. Berührungen« (1922) S. 77 u. Note².

Die Sprachgeschichte liefert — resoliert Nordling — keine Beweise für eine umstürzende vor-idgerm. Einwirkung auf die germ. Sprachen. Wer hat aber das Wort »Beweise« angewandt? Vgl. meine Zitate S. 17 f. oben über Brugmann, Hirt, Meillet, Feist und mich selber.

So gibt Nordlings Referat von meiner Arbeit ein in den meisten Punkten ganz irreführendes Bild.